

E-ISSN: 3023-820X
Kış 2024 • Winter 2024
Cilt 1 • Volume 1
Sayı 2 • Issue 2

Klasik Divan

Uluslararası Dil, Kültür ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi (KD-UDKEAD)
International Journal of Language, Culture and Literature Researches (KD-IJLCLR)

Baş Editör
Editor-in-Chief

Esra AKA

Danışma Kurulu
Advisory Board

Prof. Dr. Ahmet Atilla ŞENTÜRK
(İstinye Üniversitesi)

Prof. Dr. Şerife YALÇINKAYA
(Ege Üniversitesi)

Prof. Dr. Bahir SELÇUK
(Fırat Üniversitesi)

Prof. Dr. Zeki TAŞTAN
(Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi)

Prof. Dr. Bülent BAYRAM
(Kırklareli Üniversitesi)

Doç. Dr. Bünyamin AYÇİÇEĞİ
(İstanbul Üniversitesi)

Prof. Dr. Ebru Burcu YILMAZ
(İnönü Üniversitesi)

Doç. Dr. Bünyamin TAŞ
(Aksaray Üniversitesi)

Prof. Dr. Halil İbrahim YAKAR
(Gaziantep Üniversitesi)

Doç. Dr. Cemalettin YAVUZ
(Trakya Üniversitesi)

Prof. Dr. Kemal YAVUZ
(Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi)

Doç. Dr. Fettah KUZU
(Gaziantep Üniversitesi)

Prof. Dr. Mehmet Fatih KÖKSAL
(İstanbul Kültür Üniversitesi)

Doç. Dr. Gülşah Gaye FİDAN
(Gaziantep Üniversitesi)

Prof. Dr. Neslihan İlknur KOÇ KESKİN
(Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)

Doç. Dr. Hasan KAPLAN
(Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi)

Prof. Dr. Nihat ÖZTOPRAK
(Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi)

Doç. Dr. Mehmet Akif GÖZİTOK
(Erzurum Teknik Üniversitesi)

Prof. Dr. Nimet YILDIRIM
(Atatürk Üniversitesi)

Doç. Dr. Mehmet Celal VARIŞOĞLU
(Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Prof. Dr. Oğuzhan DURMUŞ
(Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi)

Doç. Dr. Mehmet Sait ÇALKAL
(Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)

Prof. Dr. Orhan Kemâl TAVUKÇUOĞLU
(Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)

Doç. Dr. Sadık ARMUTLU
(Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)

Prof. Dr. Ozan YILMAZ
(Sakarya Üniversitesi)

Doç. Dr. Serkan TÜRKOĞLU
(Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Alan Editörleri

Field Editors

Klasik Türk Edebiyatı

Prof. Dr. Orhan Kemâl TAVUKÇUOĞLU
(Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)

Prof. Dr. Şerife YALÇINKAYA
(Ege Üniversitesi)

Halk Edebiyatı

Prof. Dr. Canser KARDAŞ
(Muş Alparslan Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Damlanur KÜÇÜKYILDIZ GÖZELCE
(Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)

Yeni Türk Edebiyatı

Prof. Dr. Zeki TAŞTAN
(Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi)

Türk Dili

Prof. Dr. Ümit HUNUTLU
(Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)

Türk İslâm Edebiyatı

Doç. Dr. Bünyamin AYÇİÇEĞİ
(İstanbul Üniversitesi)

Doç. Dr. Yılmaz ÖKSÜZ
(Ege Üniversitesi)

Türkçe Eğitimi

Öğr. Gör. Dr. Bestami BİLGE
(Çankırı Karatekin Üniversitesi)

Öğr. Gör. Hakan SÖNMEZ
(Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Tarih ABD

Prof. Dr. Hidayet KARA
(Muş Alparslan Üniversitesi)

Sayı Hakemleri Issue Reviewers

Prof. Dr. Bahir SELÇUK
(Fırat Üniversitesi)

Doç. Dr. Mehmet Sait ÇALKAL
(Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)

Prof. Dr. Ersen ERSOY
(Kütahya Dumlupınar Üniversitesi)

Doç. Dr. Mustafa Sefa ÇAKIR
(Sivas Cumhuriyet Üniversitesi)

Prof. Dr. Fettah KUZU
(Gaziantep Üniversitesi)

Doç. Dr. Sedat KARDAŞ
(Muş Alparslan Üniversitesi)

Prof. Dr. Halil İbrahim YAKAR
(Gaziantep Üniversitesi)

Doç. Dr. Şule GÜMÜŞ
(Sivas Cumhuriyet Üniversitesi)

Prof. Dr. Necip Fazıl DURU
(Ordu Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Ayşe ÇELEBİOĞLU
(Artvin Çoruh Üniversitesi)

Prof. Dr. Orhan Kemâl TAVUKÇUOĞLU
(Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Kadriye HOCAOĞLU ALAGÖZ
(Bursa Uludağ Üniversitesi)

Prof. Dr. Şerife YALÇINKAYA
(Ege Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Nagihan ÇAĞLAYAN
(Sivas Cumhuriyet Üniversitesi)

Prof. Dr. Ümran AY SAY
(Marmara Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Songül KARACA
(Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)

Doç. Dr. Hayriye DURKAYA
(Ordu Üniversitesi)

Klasik Divan
Uluslararası Dil, Kültür ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi (KD-UDKEAD)
International Journal of Language, Culture and Literature Researches (KD-IJLCLR)
Cilt 1 / Sayı 2 / Kış 2024

Yazı İşleri Sorumlusu

Managing Editor

Fatma TÜRK

Dil Editörleri

Language Editors

Öğr. Gör. Dr. Bestami BİLGE (Türkçe)

Öğr. Gör. Hakan SÖNMEZ (İngilizce)

Dr. Öğr. Üyesi Ebubekir Sıddık ŞAHİN (Farsça)

Musahhihler

Proofreaders

Dilan ADANÇ

Hasan ERGÜLEÇ

Haydar ÖZÇELİK

Son Okuma Sorumluları

Final Proofreaders

İlknur CEVHER

Gizem SERGERDANOĞLU

Kapak Tasarımı ve Mizanpaj

Cover Design and Layout

Beyza MURAT-ABDUKARIMOV

Yazışma Adresi

Contact

dergiklasikdivan@gmail.com

<https://dergi.klasikdivan.com>

Dibace

Kıymetli Klasik Divan Okurları,

Dil, kültür ve edebiyat incelemelerinin çok daha kıymetli olduğu günümüz çalışmalarına yeni bir soluk getirmeyi amaçlayarak yayıma başlayan *Klasik Divan: Uluslararası Dil, Kültür ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi 1/2 (KD-UDKEAD 1/2)*, 31 Aralık'ta yayımlanmıştır. Araştırmacıların özgün çalışmalar kaleme aldığı bu sayıda; çift kör hakem değerlendirmesi sonucunda uygun bulunmayanlar elenmiştir. En az iki hakem onayı alan yazılardan beşi *Araştırma Makalesi*, biri *Dijital Beşeri Bilimler Makalesi* ve ikisi *Kitap Tanıtım Yazısı* olmak üzere toplam sekiz yazı yayımlanmıştır. Dergiye yazılarıyla katkıda bulunan değerli araştırmacılara ve tüm yoğunluklarına rağmen hakemlik teklifimizi geri çevirmeyip titizlikle yazıları inceleyen kıymetli hakem kuruluna ve derginin yayın ekibine teşekkür ederiz. *KD-UDKEAD*'ın alanında nitelikli ve özgün makalelerle uzun soluklu olmasını temenni ediyoruz.

Saygılarımızla.

Baş Editör
Esra AKA

Makale göndermek için ilk tarih: 05 Temmuz 2024

Makale göndermek için son tarih: 05 Kasım 2024

2. Sayının yayımlanma tarihi: 31 Aralık 2024

İÇİNDEKİLER CONTENT

Dergi Künyesi:	I
Dibace:	V
İçindekiler:	VI

Araştırma Makalesi Research Article

1.Nigârî Divan'ında Efsanevi ve Mitolojik Şahsiyetler Legendary and Mythological Figures in Nigârî's Divan Doç. Dr. Gülşah Gaye FİDAN.....	101
2.Tâc-Taht-Payitaht Yahut Şiir-Sanat-Edebiyat Taj-Throne-Capital or Poetry-Art-Literature Dr. Gökçen DAŞ DARICI.....	116
3.Şerif Ali Kâdirî Dîvân'ı The Divan of Sharif Ali Kadiri Ayfer TURAN.....	140
4.Seyyid Hasan Hasib'in Maktel-i İmam Hüseyin'i Seyyid Hasan Hasib's Maktel-i İmam Hüseyin Habib ERDEM.....	163
5.Sûzî'nin Mihaloğlu Ali Bey Gazavatnâmesi'nde Savaş Tasvirleri War Depictions in Sûzî's Mihaloğlu Ali Bey Gazavatnâme Şule ÖZBEKTAŞ MOLLAHÜSEYİNOĞLU.....	179

Dijital Beşerî Bilimler Makalesi

Essay on Digital Humanities

6.Türk Edebiyatı Araştırmalarında Dijitalleşmenin İmkanları Üzerine: Dijital Edebî Atlaslar

On the Opportunities of Digitization in Turkish Literature Studies: Digital Literary Atlases

Selin YAVUZ.....194

Kitap Tanıtım Yazısı

Book Review

7.Türk Edebiyatında Sinbâd-Nâme Çevirileri: Tuhfetü'l Ahyâr ve Kitâb-ı Sinbâd (İnceleme-Çeviri Yazılı Metin-Tıpkı Basım)

Fatma DAĞILMIŞ İLBAY.....205

8.Şefaât Kavramı ve Pîr Muhyiddîn'in Şefâ'at-Nâmesi

Rıdvan ÜNVER.....209

**Türk Edebiyatı Araştırmalarında Dijitalleşmenin İmkânları Üzerine:
Dijital Edebî Atlaslar**

**On the Opportunities of Digitization in Turkish Literature Studies:
Digital Literary Atlases**

Selin Yavuz

sarabaciyanavuz@gmail.com

Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi

<https://orcid.org/0000-0003-4770-7049>

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Doktora Öğrencisi

Makale Türü/Article Type: Dijital Beşerî Bilimler Makalesi

Geliş Tarihi/Date of Submission: 24.10.2024

Kabul Tarihi/Date of Acceptance: 22.11.2024

Sayfa/Page: 194-204.

Atıf/Citation: Yavuz, Selin “Türk Edebiyatı Araştırmalarında Dijitalleşmenin İmkânları Üzerine: Dijital Edebî Atlaslar”. *Klasik Divan: Uluslararası Dil, Kültür ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* 1/2 (2024), 194-204.

Değerlendirme/Peer Review: İki dış hakem-Çift taraflı körleme/Double anonymized-Two external.

İntihal/Plagiarism: Bu makale turnitin programında taranmıştır. /This article was checked by turnitin.

Türk Edebiyatı Araştırmalarında Dijitalleşmenin İmkânları Üzerine: Dijital Edebî Atlaslar

On the Opportunities of Digitization in Turkish Literature Studies: Digital Literary Atlases

Selin YAVUZ

Özet

Edebî haritalandırma çalışmaları, dijitalleşmeden önce de mevcut olup “edebî haritalandırma” (literary mapping) ve “edebî kartografya” (literary cartography) kavramlarıyla ifade edilmektedir. Bazı araştırmacılar tarafından edebiyatın coğrafyası bağımsız bir disiplin olarak görülmektedir, edebî haritalandırma da bu disiplinin bir dalı veya yaklaşımı olarak değerlendirilmektedir. Dünyada edebî haritaların tarihi 16. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Bu haritalar, özellikle 19. yüzyıl Viktorya Dönemi’nde popülerlik kazanmıştır. İngiltere’de, eserlerde geçen mekânların turistik amaçlarla haritalandırılması ile ortaya çıkan edebiyat atlasları bu alanda birçok çalışmaya öncülük etmiştir. Günümüzde edebî haritalandırma, dijital beşerî bilimler perspektifiyle daha geniş bir uygulama alanına sahip olmuştur. Dijital beşerî bilimler (digital humanities), teknolojinin gelişimiyle dünya genelinde hızla önem kazanan bir alan olup bu doğrultuda araştırmalar, projeler, dersler ve atölyeler gerçekleştirilmektedir. Ülkemizde de bu alanda önemli gelişmeler yaşanmaktadır. Dijital teknolojiler, dijital haritaların yaygınlaşması ve mekânsallaştırma çalışmalarının gelişmesiyle mekân algımızın dönüşmesini sağlamıştır. Dünyada yapılan dijital haritalandırma çalışmalarının amaçları akademik veriler sunmak, eğitim materyalleri oluşturmak ve popüler birer tanıtım aracı olarak geniş kitlelere hitap etmektir. Ülkemizde bu alanda yapılan çalışmalar henüz sınırlıdır. Bu çalışmada ise dil ve edebiyat atlaslarının tarihçesi, dijital edebiyat atlaslarının günümüzdeki durumu, kullanım alanları, amaçları, hedef kitlesi ve Türk edebiyatı çalışmalarına potansiyel katkıları ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Edebî haritalandırma, Dijital beşerî bilimler, Mekânsallaştırma, Şairler Atlası.

Abstract

Literary mapping studies predate the advent of digitization and are referred to by the terms “literary mapping” and “literary cartography”. Some researchers regard the geography of literature as an independent discipline, with literary mapping viewed as a branch or approach within this field. The history of literary maps dates back to the 16th century globally, gaining particular popularity during the Victorian era in the 19th century. In England, literary atlases emerged from mapping locations mentioned in literary works for tourism purposes, paving the way for numerous studies in this domain. Today, literary mapping has acquired a broader scope of application through the perspective of digital humanities. Digital humanities, a rapidly growing field worldwide driven by technological advancements, encompasses research, projects, courses, and workshops. Significant progress has also been observed in this area within Turkey. Digital technologies have transformed our perception of space, leading to the proliferation of digital maps and the development of spatial studies. The objectives of global digital mapping initiatives include providing academic data, creating educational materials, and serving as popular promotional tools aimed at broad audiences. However, such endeavors in Turkey remain limited. This study examines the history of linguistic and literary atlases, the current status of digital literary atlases, their applications, purposes, target audiences, and potential contributions to Turkish literature studies.

Keywords: Literary Mapping, Digital Humanities, Spatial Studies, Atlas of Poets.

Giriş

Dijital teknolojiler, günlük yaşamımızda mekân algımızın değişmesinde önemli bir rol oynamaktadır. *Dijital beşerî bilimler*, dünyada ve ülkemizde teknolojik ilerlemelerle birlikte hızla gelişmekte olan bir alandır. Bu alanda *digital humanities* adı altında çeşitli projeler yapılmakta, dersler verilmekte, atölyeler düzenlenmekte hatta üniversitelerde çeşitli bölümler açılmaktadır. Ülkemizde de dijital beşerî bilimler alanında önemli gelişmeler yaşanmaktadır. Beşerî bilimler ile teknolojinin bu ilişkisi, sorunların daha hızlı çözülmesini sağlamakta, insan gücünün yetersiz kaldığı alanlarda makine sistemlerinin desteğini sunmakta, çalışmalarını daha interaktif hâle getirmekte ve araştırmacılara yeni ufuklar açmaktadır.

Bu çalışma, dijital haritalandırma çalışmalarının Türk dili ve edebiyatı alanındaki potansiyelini incelemeyi amaçlamaktadır. Dijital beşerî bilimlerin hızla gelişen bir alan olarak, edebiyat çalışmalarına sunduğu yeni olanaklar ve metodolojik yaklaşımlar henüz yeterince derinlemesine ele alınmamıştır. Bu çalışmada; edebiyat atlaslarının tarihçesini, dijital haritalandırmanın edebiyat araştırmalarına kattığı yenilikleri ve bu alandaki mevcut araştırmaların kapsamını irdelemeyi hedeflemektedir. Ayrıca dijital atlasların kullanım alanları, hedef kitlesi, sınırlılıkları ve bu alanda yapılabilecek araştırmalara dair bir değerlendirme de sunulacaktır.

Dil ve Edebiyat Atlaslarının Tarihçesi ve Günümüzde Yapılan Dijital Çalışmalar

Dijital beşerî bilimlerin mekâna odaklanan bir alt kategorisi mekânsal beşerî bilimler (Spatial Humanities) olarak adlandırılmaktadır.¹ Yüzyıllar boyunca gelişen haritaların günümüzde ortaya çıkan dijital versiyonları, dijital beşerî bilimler alanındaki mekânsallaştırma çalışmalarının da önünü açmıştır. Geçmişte dijitalleşmenin var olmadığı dönemlerde de edebî haritalandırma çalışmaları yapıldığı bilinmektedir. *Literary mapping* ve *literary cartography* olarak adlandırılan *edebî haritacılık* olarak da çevrilebilecek kavramın standart bir tanımının henüz kabul görmediğini söylemek gerekir. Cooper'a göre, araştırmacıların bir kısmı edebiyat coğrafyasını ayrı bir disiplin olarak kabul etmektedir. Dolayısıyla bu görüşü benimseyen araştırmacılar, haritalandırmanın da edebî coğrafyanın yardımcı bir dalı ya da sadece bir çeşit yaklaşım olduğu fikrini savunmaktadır. Edebî verilerin haritalandırılması üzerine yapılan çalışmaları şimdilik yardımcı bir disiplin olarak benimsemek doğru bir yaklaşım olarak görülmektedir. Edebî haritaların tarihçesi 16. yüzyıla dayanmaktadır. Erken modern dönem edebî haritaları olarak adlandırılan bu haritalar, daha sonraları özellikle 19. yüzyılda, Victoria döneminde popüler hâle gelmiş ve İngiltere'de turistik amaçla edebî güzergahlar oluşturarak eserlerde geçen mekânları gösteren haritalar olarak kullanılmıştır. Bu çalışmalar, alanda yazılan birçok kitaba da öncülük etmiştir.²

1 Aladağ Fatma, “Mekânsal Beşerî Bilimler ve Osmanlı Çalışmaları: Coğrafi Bilgi Sistemleri'nin (CBS) Osmanlı Şehir ve İdari Tarihi için Potansiyeli”, *Kadim* 5 (Nisan 2023).

2 David Cooper vd. (ed.), *Literary Mapping in the Digital Age*, ts., 7-8.

1904 yılında William Sharp tarafından *Literary Geography* adıyla yayımlanan kitapta, çeşitli İngiliz yazarların eserleri ile özdeşleşmiş mekânlar fotoğraflarla birlikte ayrıntılı bir incelemeye tabi tutulmaktadır. Kitabın bölümlerinin de *Dickens-Land (Dickens Ülkesi)*, *The Bronte Country (Bronte Ülkesi)* şeklinde adlandırıldığı görülmektedir.³ Malcolm Bradbury'nin 1996'da yayımlanan *The Atlas of Literature* adlı kitabı da alanın günümüze yakın önemli örneklerindedir. *The Atlas of Literature*'de edebiyat tarihindeki önemli mekânlar ve bu ilham verici mekânların yazarla bağlantıları ele alınmaktadır. Orta Çağ döneminden Rönesans'a, Sanayi Devrimi'nden Modern Dönem kadar geniş bir tarih ve coğrafya aralığında edebiyatta iz bırakan mekânları değerlendirmektedir. Örneğin *Dante'nin Dünyası*, *Shakespeare'nin Londra'sı* gibi başlıklar altında verilen şehir haritaları üzerinde önemli noktalar işaretlenmiştir. Bu haritaların etrafında yazar, eser, eserin geçtiği mekânlar, dönem ve karakterler üzerine bir takım değerlendirme yazıları yer almaktadır.⁴

Edebiyat atlaslarının dışında dillerin kullanıldıkları coğrafyadaki (linguistic geography) ses, şekil, söz dizimi, söz varlığı düzeyindeki dil özelliklerini haritalar üzerinde gösteren atlaslar da mevcuttur. *Dil Atlası (linguistic atlas)* veya *Ağız Atlası* adı verilen bu çalışmalar üzerine ülkemizde de çeşitli akademik çalışmalar yapılmaktadır.⁵

Dijital araçların gelişmesiyle birlikte edebî haritaların dijital platformlara taşındığı projelerin öne çıktığı görülmektedir. *ETH Zurich's A Literary Atlas of Europe*, *Digital Literary Atlas of Ireland*, *Cultural Atlas of Australia* gibi büyük ölçekli projelerin yanında belirli şehirlerin -örneğin Edinburg, St. Petersburg- edebî coğrafyasını ele alan projeler de mevcuttur. Map of Early London (MoEMLY) adlı platformda da Shakespeare'in yaşadığı erken modern dönemde Londra'nın haritası üzerinde tarihî belgelere ve Shakespeare'in eserlerine dayanarak sokakların, caddelerin, çeşitli mekânların bu belgelerde ne şekilde geçtiğine dair bilgiler verilmiştir.⁶ Bunların dışında Boston Collage tarafından yürütülen *James Joyce*'nin ünlü eseri *Ulysses* üzerine yapılmış olan *Walking*

3 William Sharp, *Literary Geography*, (Londra: Pall Mall Publications, 1904).

4 Malcolm Bradbury, *The Atlas of Literature* (Londra: De Agostini Editions, 1996).

5 Bu çalışmalardan bazıları için bk. Erdoğan Boz, "Ağız Atlasları", *Turkish Studies* 3/3 (2008), 152-165. Oğuzhan Durmuş, "Çuvaş Türkçesinin Ağız Atlası Üzerine", *Türkbilig*, 21 (2011), 113-148.

6 Bu alanda yapılmış ve devam eden pek çok proje ve çalışma mevcuttur ancak burada konumuzla doğrudan ilgisi bulunan projelerden seçmeler yapılmıştır. İlgili projeler için bk. Bu alanda yapılmış ve devam eden pek çok proje ve çalışma mevcuttur ancak burada konumuzla doğrudan ilgisi bulunan projelerden seçmeler yapılmıştır. İlgili projeler için bk. *Interaktive visualisierung- und analyseinstrumente für die geographie der literatur*. Ein Literarischer Atlas Europas RSS. <https://www.literaturatlas.eu/> (son erişim tarihi: 21.09.2024). *The literary landscapes of Ireland*. StoryMapJS://s3.amazonaws.com/uploads.knightlab.com/storymapjs/bf1363f5047e90f-28bac0a64fc945cd0/the-literary-landscapes-of-ireland/index.html (son erişim tarihi: 21.09.2024). *The Map of Early Modern London*. (1970, January 1). *The map of early modern london*. MoEML: The Map of Early Modern London. <https://mapoflondon.uvic.ca/index.htm> (son erişim tarihi: 21.09.2024). *Mapping st petersburg*. <https://www.mappingpetersburg.org/site/> (son erişim tarihi: 21.09.2024). *Mapping the lakes: Home Page*. <https://www.lancaster.ac.uk/mappingthelakes/> (son erişim tarihi: 21.09.2024). *Maps. Digital Textualities Semantic Cartographies Networked Geographies*. <https://aelang.github.io/maps/> (son erişim tarihi: 21.09.2024). Pier.. *Australia. Cultural Atlas*. <https://culturalatlas.sbs.com.au/australian-culture> (son erişim tarihi: 21.09.2024).

Ulysses gibi sadece tek bir esere odaklanmış bazı dijital projeler de vardır.⁷ İtalya’da da Dante’nin *İlahi Komedyası* üzerinden bir haritalandırma projesi fikir aşamasındadır.⁸ Ayrıca yine İtalya’da okuyucuları farklı mekanları sanal olarak keşfetmeyi ve bu yerler üzerine bir okuma serisi oluşturmayı hedefleyen bir site mevcuttur.⁹

Bu alanda gelişmekte olan bir diğer sistem de *Derin Haritalama*’dır. Derin haritalama sistemleri bir yerin, o yerde bulunan insanların, hayvanların ve nesnelere son derece ayrıntılı tasvirlerini sunma imkânı sağlar. Derin haritalama aynı zamanda, kullanıcılar tarafından eklenme ve değiştirilme sürecine tabi olan “bir platform, bir süreç ve bir ürün” olarak tanımlanmaktadır.¹⁰

Dijital Beşerî Bilimler ve Ülkemizde Coğrafi Bilgi Sistemleri Kullanılarak Yapılan Çalışmalar Üzerine¹¹

“Dijital beşerî bilimler, teknolojinin yalnızca teknik bir destek olmanın ötesine geçtiği, beşerî bilimler alanında yeni araştırma sorularına ve bilgi üretimine imkân tanıyan, ayrıca çok katmanlı ve karmaşık verileri teknolojinin sağladığı yöntemler sayesinde kolaylıkla analiz edilebilir hâle getiren akademik bilim dalıdır.”¹² Dijital beşerî bilimler alanındaki çalışmalar *Kültürel Çalışmalar, Sosyal Bilimler, Bilgi ve Belge Yönetimi* bölümlerinin ders müfredatında yerini almaktadır. Bunun dışında çeşitli araştırma ve uygulama merkezleri bünyesinde dijital beşerî bilimler atölyeleri gerçekleştirilmektedir. Bu araştırmaları destekleyici merkezler de mevcuttur. Marmara Üniversitesi bünyesinde *Dijital Beşerî Bilimler Araştırma ve Uygulama Merkezi*, Sabancı Üniversitesi bünyesinde de *Dijital Beşerî Bilimler Laboratuvarı* kurulmuştur. Ayrıca Yükseköğretim Kurulu “Öncelikli Alanlarda Uzmanlaşan Üniversiteler Projesi” kapsamında Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi ile İbni Haldun Üniversitesi *Dijital Sosyal Bilimler* alanında *Öncelikli Alan Misyonu* ile görevlendirilmiştir.

Dijital beşerî bilimler alanında çalışmalar yapan araştırmacıların kurdukları birtakım platformlar da mevcuttur.¹³ Bu alandaki çalışmaların önemli örneklerinin *Dijital Tarih* alanında çalışan araştırmacılar tarafından yapıldığını da belirtmek gerekmektedir. Bu projelerden bazıları şöyledir: Yunus Uğur’un *Şehir Tipolojileri ve Atlası*, Nil Tuzcu’nun *Urban Database*, Fatma Aladağ’ın *Map-*

7 Bu proje Ulysses’in 3D sanal gerçeklik oyunudur.

8 Giovanna Zavettieri, “Cartografia Letteraria: Mappatura Dell’Italia Nella Divina Commedia”, *Documenti Geografici* 2 (2023).

9 İlgili site için bk. *Sambinelli Francesco- Mappa Letteraria-Cerca il Luogo, trova i Libri* <https://www.mappaletteraria.it/> (son erişim tarihi: 21.09.2024).

10 Derin Haritalama Sistemleri: Deep Map 3, Deep Map 4.

11 Bu bölümde sadece Coğrafi Bilgi Sistemleri ile yapılmış olan dijital çalışmalara odaklanılmıştır.

12 Fatma Aladağ, “Dijital Beşerî Bilimler ve Türkiye Araştırmaları: Bir Literatür Değerlendirmesi”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 18/36 (2020), 773-796.

13 Bu platformların başında <https://www.digitalottomanstudies.com/> gelmektedir.

ping Ottoman Provinces and Cities, Tufan Kaya'nın *Ottoman Population Atlas* adlı projeleri, Büşranur Bekman tarafından OSAMER Dijital Beşerî Bilimler Akademisi kapsamında Storymaps aracı kullanılarak hazırlanan *Vladimir Petroviç Davidov'un İstanbul Seyahati (1835)* adlı proje, Yunus Kemal Aydoğan tarafından hazırlanan, Mimar Sinan'ın İstanbul'daki eserlerinin haritalandırılması içeren bir çalışma da yine OSAMER Dijital Beşerî Bilimler Akademisi kapsamında projelendirilen çalışmalar arasındadır.¹⁴

Ülkemizde Türk dili ve edebiyatı alanında dijital çalışmalar mevcuttur fakat coğrafi bilgi sistemleri kullanılarak yapılan çalışmaların henüz emekleme aşamasında olduğunu söylemek gerekmektedir. Alanımızda edebiyat atlası olarak kaleme alınmış olan yayınların daha çok yazarların okurlarına bir okuma rotası oluşturma çabası olduğu görülmektedir.¹⁵ Bunların dışında bir edebî haritalandırma çalışması olan *İstanbul Kültür ve Edebiyat Atlası* ise adından da anlaşılacağı üzere İstanbul özelinde yapılmıştır. Elektronik kitap olarak yayımlanmış olan bu çalışmada, İstanbul'un çeşitli mekânlarının fotoğraflarının verildiği ve bu fotoğraflar üzerine İstanbul'un çeşitli yönlerine dair edebî yazılar ile klasik şairlerden Cumhuriyet Dönemi şairlerine kadar pek çok ismin şiirine ve biyografilerine yer verildiği görülmektedir.¹⁶ Benzer fakat daha kapsamlı bir çalışma ise Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından desteklenen ve elektronik kitap olarak yayımlanan *Türkiye Edebiyat Atlası*dır.¹⁷ Bunların dışında hem edebî hem tarihî hem de coğrafi öneme sahip olan Evliyâ Çelebi'nin *Seyahatname* adlı eserinde gezdiği güzergahların biri İstanbul diğeri tüm güzergâhlar olmak üzere iki dijital haritası oluşturulmuştur.¹⁸

Türkiye'de dijital beşerî bilimler alanında çalışmaların yapılması, araştırma merkezlerinin açılması, çeşitli projelerin ortaya çıkması sevindirici olmasına rağmen beşerî bilimlerde dijitalleşme henüz her alana yayılmış değildir. Türk dili ve edebiyatı alanında gerçekleştirilen veya devam eden projelerin sınırlı olması bu alana daha fazla eğilmek gerektiğinin göstergesidir.

14 Bu alanda yapılan haritalandırma çalışmalarından bazıları şöyledir: Yunus Uğur, *Osmanlı Şehir Tipolojileri ve Atlası* (İstanbul: Tübitak Projesi, 2016). Nil, Tuzcuoğlu. *İstanbul Urban Database*. <http://www.istanbulurbandatabase.com/> (son erişim tarihi: 21.09.2024). Fatma Aladağ. *Mapping Ottoman Provinces And Cities, ArcGis*, ts., *Kültür Envanteri*, <https://kulturenvanteri.com/tr/> (Son erişim tarihi: 21.09.2024), *Türkçe Osmanlı Atlası by Tufankaya* · MapHub <https://maphub.net/tufankaya/map> (Son erişim tarihi: 21.09.2024). Y. Kemal Aydoğan *İstanbul'un 100 Mimar Sinan Eseri*- <https://storymaps.arcgis.com/stories/fbdbfb3f03ce4df790882fb09d5f53f4> (Son erişim tarihi: 21.09.2024). Büşranur Bekman. *Vladimir Petroviç Davidov (orlov)'un İstanbul Seyahati (1835)*; <https://uploads.knightlab.com/storymapjs/0fbb08b4babc72046aad37d59f0b27f4/vladimir-petrovic-davidov-orlov-un-istanbul-seyahati-1845/index.html> (Son erişim tarihi: 21.09.2024).

15 İlgili eserler için bk. Necdet Tosun, *Edebiyat Atlası* (Dedalus Yayınları, 2019). Ali Lidar, *Kişisel Edebiyat Atlası* (İthaki Yayınları, 2017).

16 İlgili eser için bk. İstanbul Kültür ve Edebiyat Atlası-Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu <https://www.turing.org.tr/yayinlar/istanbul-kultur-ve-edebiyat-atlasi/> (Son erişim tarihi: 21.09.2024)

17 Enver Ercan, *Türkiye Edebiyat Haritası* (Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları) (Erişim 04.09.2024).

18 Mustafa Başaran, *Evliya Çelebi Seyahatname Haritası Evliya Çelebi Seyahatname Haritası* https://www.google.com/maps/d/u/0/viewer?mid=1a84z9196FZAtW2VcoptG_576HX5mjVo&ll=41.31729105811601%-2C26.611093400000005&z=12, (Son erişim tarihi: 21.09.2024). İstanbul'daki rotası için bk. *Seyyah Rotası by seyyahistanbul-MapHub-* https://maphub.net/seyyahistanbul/seyyah_gezi_rotasi, (Son erişim tarihi: 21.09.2024)

Dijital Edebî Haritalandırma Çalışmalarında Yöntem, Süreç ve Potansiyel Katkılar

Dijital edebî haritalandırma, mekânlara ait verilerin dijital imkânlarla görselleştirilmesi ve analiz edilmesi sürecidir. Edebiyat alanında bu yöntem, özellikle metinlerin mekânla ilişkisini anlamak ve coğrafi bağlamları incelemek için etkili bir araçtır. Bu bölümde, dijital haritalandırma yöntemi ve sürecine dair temel yaklaşımlar ve kullanılabilir araçlar üzerinde durulacak ve bu sürecin Türk edebiyatı araştırmalarına nasıl faydalar sağlayabileceğine dair bir değerlendirme sunulacaktır.

Dijital haritaların, edebiyatın mekânla olan bağına daha derinlemesine anlamamıza, araştırmaları daha etkileşimli ve erişilebilir hâle getirmemize olanak tanıdığı, aynı zamanda akademik çalışmalara önemli katkılar sunduğu bir gerçektir. Dijital haritalandırma çalışmalarının ilk adımını “neyin, neden, nasıl haritalandırılacağı, bu haritalandırmaya gerek olup olmadığı ve çalışmanın kimlere hitap edeceği” gibi amaç, yöntem, çerçeve, işlevsellik ve potansiyel katkıya dair konuların açık ve net bir şekilde belirlenmesi oluşturmaktadır.

Dünyada atlas veya haritalandırma adı altında pek çok çalışma yapıldığı görülmektedir. Fakat ülkemizde özellikle Türk dili ve edebiyatı alanında coğrafi bilgi sistemleri ile yapılan bu tür çalışmaların sayısı yukarıda da belirtildiği gibi sınırlıdır. Bu alanda yapılan çalışmalardan hareketle sadece bir şairin veya yazarın eserleri üzerinden bir haritalandırma yapılabilir. Belli bir dönemin edebî haritalandırması yapılabileceği gibi bir şehrin veya sınırları geniş bir coğrafyanın edebiyat atlası da ortaya konabilir. Hatta sadece bir roman üzerinden ya da bir edebî tür üzerinden de edebî haritalandırma yapmak mümkündür.

Dijital edebî haritalandırmanın neden yapılacağına dair Cooper, mevcut birçok projenin dijital haritaların popüleritesinden faydalanarak daha geniş kitlelere ulaşmak için bu görselleştirmeyi bir iletişim aracı şeklinde kullanmayı amaçladığını belirtir. Bu projelerden bir kısmı pedagojik bir amaca sahiptir ve öğrencilerin edebî-coğrafi bilgisini geliştirmeye yöneliktir. Eğitim amaçlı kullanım dışında müze ve öğrenen yerleri gibi kültürel miras merkezlerinde de dijital haritaların kullanımına yönelik bir eğilimi vardır. Ancak bu çalışmaların en önemli amacının bilimsel araştırmaları ilerletmek olduğu yadsınamaz.¹⁹ Bu durumda dünyada dijital haritaların bilimsel çalışmalara katkısının yanında hem eğitim materyallerini geliştirmek hem de geniş kitlelere ulaşmak amacıyla kullanıldıklarını söylemek mümkündür.

Haritalandırmanın nasıl yapılacağı konusunda iki aşama söz konusudur: Birincisi veri setlerinin oluşturulması; ikincisi bu veri setlerinin entegre edileceği dijital altyapının belirlenmesidir. Projenin güvenilir veri setleri oluşturulduktan sonra hangi coğrafi bilgi sistemiyle oluşturulacağına karar verilmesi büyük önem arz etmektedir. Ücretsiz ve açık kaynak olarak *Google Maps* ve *My Maps*'in dışında ArcGis, Carto, MapHub, Storymaps, Map Warper vb. gibi birçok haritalandırma

¹⁹ Cooper vd., *Literary Mapping in the Digital Age*, 10.

sistemi üzerinde çalışmalar yapılabilir. ²⁰

Böyle bir çalışmaya ihtiyaç olup olmadığı sorusu söz konusu çalışmaların olası çıktılarıyla açıklanabilir. Haritalandırma çalışmalarının temel amacı şair ve yazarların yaşadıkları şehirlerde gerçekleştirdikleri faaliyetleri coğrafi olarak görsel hâle getirerek yeni veriler elde etmek şeklinde belirlenebilir. Bu tür çalışmalardan elde edilecek verilerin Türk edebiyatı alanında yapılan çalışmalara önemli katkılar sunması beklenmektedir. Örneğin bir dönemin şair veya yazarlarının yaşadığı yerlerin haritalandırılmasıyla bu şahsiyetlerin hangi dönemlerde ve hangi bölgelerde yoğunlaştığı (edebî muhitler), şairler/yazarlar arasındaki ilişkilerin tespiti, şairler ve hâmler arasındaki ilişkilerin tespiti, şairler/yazarlar hakkında yeni bilgilerin ortaya çıkarılması, şehir-kültür-şahsiyet arasındaki bağlantıların ortaya çıkarılması mümkündür.

Bu haritalandırma çalışmasının kimlere hitap edeceği konusunda ise hedef kitle şu şekilde açıklanabilir: Dijital edebiyat atlasları başta Türkoloji alanında çalışmalar yapan araştırmacılar için temel bir veri tabanı olarak işlev görecektir. Ayrıca üniversitelerin Türk dili ve edebiyatı bölümlerinde okuyan lisans ve lisansüstü öğrencilere hitap edecektir. Çalışmaların sonucunda elde edilecek haritaların liselerde edebiyat derslerinde interaktif birer eğitim aracı olarak kullanılması da mümkündür. Diğer bir açıdan hedef kitlenin akademi ve okul dışına çıkıp bir kültür aracı olarak alan dışı kitlelere de ulaşması beklenir.

Dijital edebiyat atlasları sayesinde alana akademik katkılar sağlayacak veriler elde edilebilir. Eldeki kültürel ve edebî mirasın dijital ortama aktarılması sayesinde şiir, şair ve edebî muhitlerin ilgili dönemin tarihî mekânlarıyla ilişkisinin daha geniş kitlelere ulaştırılması mümkündür. Coğrafi bilgi sistemleri (CBS) ile yapılacak olan projeler, eldeki edebî malzemeyi tarihî mekânlar ve coğrafi bilgilerle birleştirerek disiplinler arası bir yaklaşımı benimsemektedir. Böylece dijital beşerî bilimler vasıtasıyla Türkoloji alanında yeni çalışmalara kapı aralanmış olacaktır.

Edebî haritalandırma projelerinde birtakım sınırlılıklar ve problemlerle karşılaşılması kaçınılmazdır. Türk edebiyatını bir bütün olarak düşünürsek yüzyıllara göre farklılık göstermekle birlikte tarihte geriye doğru gidildikçe şair ve yazarların biyografilerinde verilen mekân bilgilerinin belirsiz, kimi zaman yetersiz olması veri işleme sürecinde zorluklar yaratabilmektedir. Bu sebeple haritalarda belli noktalarda yığılmalar artmaktadır. Bir diğer zorluk ise coğrafi yer adlarında zaman içerisinde yapılan değişikliklerdir. Ayrıca roman gibi tek bir esere yönelik çalışmalarda da kurgu mekânlarda geçen veya mekânları belirsizlik taşıyan edebî metinleri haritalandırmak araştırmacıların yaşadığı zorluklardan bazılarıdır. Son olarak dijital çalışmaların en önemli unsurlarının bir ekip, bu ekip içindeki işbirliği, fikir alışverişi ve hatta çatışmalar üzerine kurulu olduğunu belirtmek gerekmektedir.

²⁰ İlgili araçlar için bk. *ArcGis Online*. <https://www.arcgis.com/index.html> (Son Erişim: 27.10.2024). *Carto Online*. <https://carto.com/> (Son Erişim Tarihi: 27.10.2024). *Maphub Online*. <https://maphub.net/> (Son Erişim Tarihi: 27.10.2024). *Storymaps Online*. <https://storymaps.com/tr> (27.10.2024). *Map Warper Online*. <https://mapwarper.net/> (Son Erişim Tarihi: 27.10.2024).

Sonuç

Dijital beşerî bilimler, dünyada ve ülkemizde hızla gelişen bir alan olup, bu alanda araştırmalar; projeler, dersler ve atölyeler gerçekleştirilmekte, üniversitelerde bölümler açılmaktadır. Ülkemizde de önemli ilerlemeler kaydedilen bu alan, makine desteğiyle insan gücünün tamamlanmasını ve araştırmaların daha interaktif hâle gelmesini sağlayarak yeni araştırma perspektifleri sunmaktadır.

Dijital teknolojilerle edebî haritalandırma çalışmaları mekân algımızı dönüştürerek bilimsel çalışmalara yeni kapılar aralamaktadır. Edebî haritalandırma (literary mapping) veya edebî kartografi (literary cartography) olarak adlandırılan bu alan, geçmişte dijital olmayan yöntemlerle uygulanmış olsa da günümüzde dijital beşerî bilimler kapsamında daha geniş bir uygulama alanına ulaşmıştır. Ancak bu kavramların henüz standart bir tanıma kavuşmadığı da belirtilmelidir.

Dijital imkânların Türk edebiyatı çalışmalarına dâhil edilmesi büyük önem arz etmektedir. Dijital edebî haritalar, eldeki edebî mirasın görselleştirilmesini sağlamaktadır. Bu çalışmalar, edebî metin ile mekân ilişkisinin yanı sıra edebî şahsiyetlerin kendi arasındaki ilişki ağları ve edebî muhitlerin daha somut bir şekilde görülmesine, şairlerin yüzyıllara göre artış/azalış oranlarının belirlenmesine ve bu artış/azalışın sebeplerinin ortaya çıkmasına olanak sağlamaktadır. Dolayısıyla dijital edebî haritalandırma, üzerinde çalışılan veri hakkında kesin ve doğru hükümlere varmayı kolaylaştırmaktadır. Edebî mirasın dijital araçlarla daha ulaşılabilir olması, daha geniş kitlelere ulaşmayı da sağlamaktadır. Ayrıca bu çalışmaların diğer bir faydası da öğretmen ve öğrenciler için Türk dili ve edebiyatı derslerini görsel ve interaktif hâle getiren pratik bir eğitim aracı olarak da kullanılabilir olmasıdır.

Kaynaklar

- Aladağ, Fatma. “Dijital Beşerî Bilimler ve Türkiye Araştırmaları: Bir Literatür Değerlendirmesi”. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 18/36 (2020), 773-796.
- Aladağ, Fatma. “Mapping Ottoman Provinces And Cities”. *ArcGIs*, ts.
- Aladağ, Fatma. “Mekânsal Beşerî Bilimler ve Osmanlı Çalışmaları: Coğrafi Bilgi Sistemlerinin (CBS) Osmanlı Şehir ve İdari Tarihi için Potansiyeli”. *Kadim* 5 (Nisan 2023), 47-68.
- Boz, Erdoğan. “Ağız Atlasları”. *Turkish Studies* 3/3 (2008), 152-165.
- Bradbury, Malcolm. *The Atlas of Literary*. Londra: De Agostini Editions, 1996.
- Cooper, David vd. (ed.). *Literary Mapping in the Digital Age*, ts.

Durmuş, Oğuzhan. “Çuvaş Türkçesinin Ağız Atlası Üzerine”. *Türkbilig* 21 (2011), 113-148.

Ercan, Enver. *Türkiye Edebiyat Haritası*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. Erişim 04 Kasım 2024. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-157950/turkiye-edebiyat-haritasi.html>.

Lidar, Ali. *Kişisel Edebiyat Atlası*. İthaki Yayınları, 2017.

Sharp, William. *Literary Geography*. Londra: Pall Mall Publications, 1904.

Tosun, Necdet. *Edebiyat Atlası*. Dedalus Yayınları, 2019.

Uğur, Yunus. *Osmanlı Şehir Tipolojileri ve Atlası*. İstanbul: Tübitak Projesi, 2016.

Zavettieri, Giovanna. “Cartografia Letteraria: Mappatura Dell’italia Nella Divina Commedia”. *documenti geografici* 2 (2023).

Elektronik Kaynaklar

ArcGis Online. <https://www.arcgis.com/index.html>

Aydoğan, Y. K. (2023, June 21). *İstanbul’un 100 Mimar Sinan Eseri*. ArcGIS StoryMaps. <https://storymaps.arcgis.com/stories/fbdbfb3f03ce4df790882fb09d5f53f4>

Carto Online. <https://carto.com/>

Google. Google my maps.

https://www.google.com/maps/d/u/0/viewer?mid=1a84z9196FZAtW2VcoptG_576H_5mjV&l=41.31729105811601%2C26.611093400000005&z=12

Interaktive visualisierungs- und analyseinstrumente für die geographie der literatur. Ein Literarischer Atlas Europas RSS. <https://www.literaturatlas.eu/>

İstanbul Kültür ve Edebiyat Atlası. Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu. (2023, July 31). <https://www.turing.org.tr/yayinlar/istanbul-kultur-ve-edebiyat-atlasi/>

MoEML: The Map of Early Modern London. <https://mapoflondon.uvic.ca/index.htm>

Maphub Online. <https://maphub.net/>

Mapping st petersburg. <https://www.mappingpetersburg.org/site/>

Mapping the lakes. <https://www.lancaster.ac.uk/mappingthelakes/>

Maps. Digital textualities semantic cartographies networked geographies. (nd.). <https://aelang.github.io/maps/>

Map Warper Online. <https://mapwarper.net/>

Tuzcuoğlu, Nil. *Istanbul Urban Database*. <http://www.istanbulurbandatabase.com/>

Pier. *Australia*. Cultural Atlas. <https://culturalatlas.sbs.com.au/australian-culture>

Storymaps Online. <https://storymaps.com/tr>

TEİS, “Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü”, <https://teis.yesevi.edu.tr/anasayfa>.

The Map of Early Modern London. (1970, January 1). *The literary landscapes of Ireland*. StoryMapJS. <https://s3.amazonaws.com/uploads.knightlab.com/storymapjs/bf1363f5047e90f8bac0a64fc945cd0/the-literary-landscapes-of-ireland/index.html>

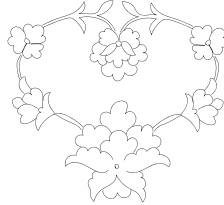
TheWebSide di Sambinelli Francesco, G. D. di G. G. *Mappa letteraria - cerca il luogo, trova i libri*. <https://www.mappaletteraria.it/>

Trello. <https://trello.com/tr/>

Kaya, Tufan. *Türkçe Osmanlı Atlası by Tufankaya · MapHub*. MapHub. <https://maphub.net/tufan-kaya/map>

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/>

Vladimir Petroviç Davidov (orlov) 'un istanbul Seyahati (1835). StoryMapJS. <https://uploads.knightlab.com/storymapjs/0fbb08b4babc72046aad37d59f0b27f4/vladimir-peovic-davidov-orlov-un-istanbul-seyahati-1845/index.html>

Klasik Divan

Uluslararası Dil, Kültür ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi (KD-UDKEAD)
International Journal of Language, Culture and Literature Researches (KD-IJLCLR)

E-ISSN: 3023-820X
Kış 2024 Winter 2024
Cilt 1 Volume 1
Sayı 2 Issue 2